

1945-1968

Regin Schmidt

DEN KOLDE KRIG

Perioden efter 2. verdenskrig var præget af gamle og nye modsætninger over hele kloden, der betød, at tiden var præget af konflikter og nye løsningsforslag. Den ideologiske modsætning mellem det liberale demokrati i Vest og de kommunistiske diktaturer i Øst førte til blokdannelse, våbenkapløb og den permanente trussel om en altødelæggende atomkrig. Fra Europa spredte den kolde krig sig til Den Tredje Verden, og stedfortræderkrige brød ud i Korea og Vietnam.

Svækkelsen af de gamle kolonimagter Storbritannien, Frankrig, Holland og Belgien førte til en afkolonisering i Afrika og Asien, hvor en bølge af nationalfølelse greb de nye selvstændige lande. Den økonomiske forskel mellem de industrialiserede lande og udviklingslandene voksede. Ilandene blev til forbrugersamfund, mens ulandene var fanget i rollen som råstofproducenter.

Mellemøsten var præget af konflikten mellem jøderne på den ene side og palæstinenserne og araberne på den anden, og det nye selvstændige Indien blev splittet af opgøret mellem muslimer og hinduer. Hvordan udviklede de mange modsætninger sig, og hvilke løsningsforsøg blev der gjort?

En anden vigtig tendens i perioden var integrationsprocesser, hvor overstatslige organisationer og transnationale bevægelser førte til internationalt samarbejde og ensretning. Internationale organisationer som FN, EF og NATO søgte at fremme samarbejde mellem nationerne, og de to supermagters indflydelse kom til udtryk i amerikaniseringen af den vestlige verden og sovjetiseringen af Østblokken.

DEN NYE VERDENSORDEN EFTER 2. VERDENSKRIG

Ved afslutningen på 2. verdenskrig var der et udbredt ønske om at opbygge en ny verdensorden, således at en gentagelse af den verdensomspændende konflikt kunne undgås. USA's præsident Woodrow Wilson havde efter 1. verdenskrig foreslået oprettelsen af Folkeforbundet, som skulle garantere kollektiv sikkerhed, men forbundet viste sig for svagt til at sikre freden. I august 1941 havde USA's præsident Franklin D. Roosevelt og Storbritanniens premierminister Winston Churchill vedtaget Atlanterhavsdeklarationen, som bl.a. indeholdt en hensigtserklæring om at etablere en ny international organisation til afløsning af Folkeforbundet.

Det var særligt USA, der som den dominerende økonomiske, politiske og militære magt i 1945 arbejdede for etableringen af en handlekraftig organisation. USA stræbte efter en ny verdensorden, som byggede på liberale værdier som demokrati, frihed og adgang til markeder.

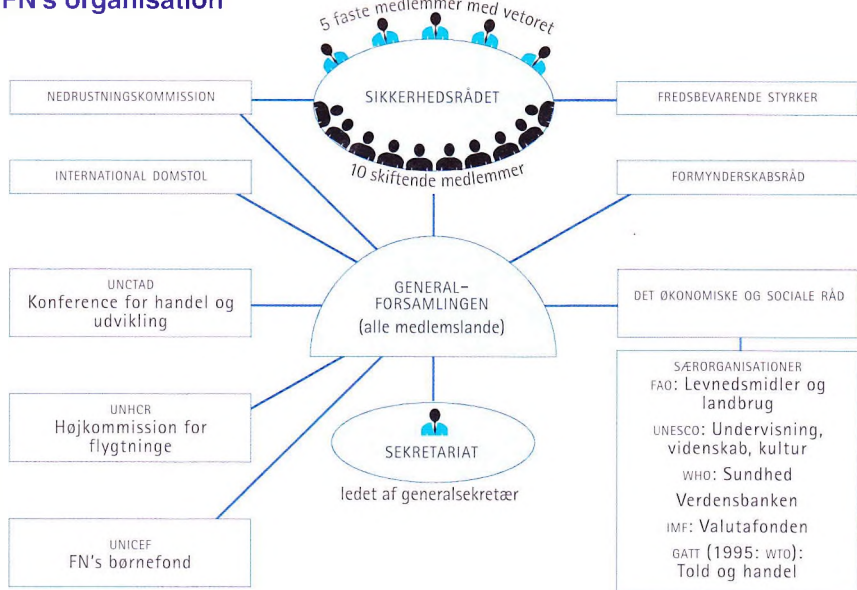
De gamle kolonimagter Storbritannien og Frankrig forsøgte at bevare deres imperier, og den nye stormagt, den kommunistiske Sovjetunionen, ønskede at sikre sin sikkerhed ved at opretholde en sikkerhedszone af venligt-sindede lande omkring sig.

Under en konference i San Francisco i foråret 1945 med deltagelse af de allierede nationer, enedes man om at oprette den nye organisation, som fik betegnelsen De Forenede Nationer (FN). For at sikre, at de store nationer kunne udøve deres indflydelse og de små lande forsvare deres interesser, oprettedes et to-kammersystem. Det ene organ var Sikkerhedsrådet, der bestod af 11 medlemmer, hvoraf de fem var permanente og reserveret til de fem allierede sejrherre – USA, Storbritannien, Frankrig, Sovjetunionen og Kina – der havde ret til at nedlægge veto mod ethvert resolutionsforslag.

Det andet organ var Generalforsamlingen. Her havde hvert medlemsland én stemme, og der krævedes blot flertal for at vedtage et forslag (dog to-tredjedelsflertal i tilfælde af vigtige spørgsmål som krig og fred). Ved underskrivelsen af FN-pagten i juni 1945 havde organisationen 51 medlemslande, men det voksede de kommende år som et resultat af afkoloniseringen.

Det var FN's formelle formål at arbejde for international fred og sikker-

FN's organisation

Magten i FN ligger i Sikkerhedsrådet, hvor de fem faste medlemmer kan nedlægge veto mod resolutionsforslag.

hed, udvikle det internationale samarbejde og sikre menneskerettighederne. Veto-retten i Sikkerhedsrådet indebærer imidlertid, at FN i kriser, hvor en eller flere af stormagternes interesser var involveret, kunne være lammet og ude af stand til at gribe ind. Ifølge FN-pagten artikel 41 kunne Sikkerhedsrådet pålægge medlemslandene at indføre økonomiske sanktioner over for et land, og ifølge artikel 42 kunne rådet vedtage militære forholdsregler. FN havde ikke egen hær, og det var medlemslandene, der havde til opgave at stille med tropper i tilfælde af en militær indgriben.

Oprettelsen af FN medførte etableringen af et netværk af internationale organisationer. FN's hovedkvarter med generalsekretæren, Generalforsamlingen og Sikkerhedsrådet blev placeret i New York, hvilket afspejlede USA's indflydelse. Den Internationale Domstol, der har til opgave at dømme i stridigheder mellem medlemslandene, fik sæde i Haag. De vigtigste særorganisationer var verdenssundhedsorganisationen WHO, organisationen for mad og landbrug FAO, arbejdsorganisationen ILO og den uddannelsesmæssige, videnskabelige og kulturelle organisation UNESCO. Disse organisationer fik hovedkvarter i europæiske hovedstæder.

FN's Menneskerettighedserklæring og Flygtningekonvention

I forbindelse med FN's humanitære indsats blev der gjort flere forsøg på at opnå enighed om fælles værdier. I 1948 blev der vedtaget en Verdenserklæring om Menneskerettigheder. Denne programerklæring var ikke folkeretligt bindende, og den omfattede både politiske og sociale rettigheder. Det skyldtes splittelsen mellem Øst og Vest, hvor de liberale demokratier lagde vægt på de individuelle frihedsrettigheder med rod i den amerikanske og franske revolution, mens den kommunistiske blok fokuserede på menneskenes økonomiske og sociale rettigheder. I 1951 vedtog FN en Flygtningekonvention (Genevekonventionen), som udgjorde grundlaget for det internationale samfunds hjælpearbejde for flygtninge. Året forinden havde FN oprettet højkommisariatet for flygtninge UNHCR.

Stabil verdensorden

Den måske mest betydningsfulde del af den nye internationale verdensorden efter 2. verdenskrig, var forsøget på at etablere en ny stabil økonomisk verdensorden. Det var en udbredt opfattelse, at det internationale økonomiske systems sammenbrud efter krakket i Wall Street i 1929 havde ført til diktatur og krig. For at undgå en gentagelse var det hensigten at sikre en liberal økonomisk verdensorden, hvor fri handel og stabile pengekurser ville garantere økonomisk vækst og stigende levestandard.

For at opnå dette oprettede man tre nye internationale organisationer. Verdensbanken blev oprettet for at hjælpe med at genopbygge de lande, der var blevet ødelagt af krigen, og senere for at udvikle Den Tredje Verden. Den Internationale Valutafond (IMF) havde til opgave at forøge den internationale samhandel ved hjælp af faste valutakurser i forhold til den amerikanske dollar. I 1947 indgik 23 lande en aftale om at sikre frihandel, GATT, ved at fjerne handelshindringer og sænke toldsatser. Dette nye økonomiske system var fra begyndelsen domineret af det rige, kapitalistiske USA og de vestlige lande, og det havde som mål at sikre de frie markeds kræfter og liberalisere den frie handel. Et af kritikpunkterne, der har været fremført mod liberaliseringen er, at den har ført til, at de fattige lande er blevet fastholdt i en position som producent af råvarer til de industrialiserede lande.

Amerikanisierung

Som en følge af USA's dominerende position i det nye internationale økonomiske system blev perioden efter 1945 præget af en amerikaniseringsproces, først i de vesteuropæiske lande og senere i det meste af verden. Denne påvirkning foregik indenfor alle former for livsstil, kunst, kultur, film og litteratur. Det var især de unge generationer uden for USA, der var fascineret af amerikansk populærkultur som underholdningsfilm, krimier, tegneserier, Coca-Cola, hamburgers og cowboybukser. Via populærkulturen blev amerikanske værdier og idéer som frihed, individualisme, privat ejendomsret og materialisme spredt til resten af verden. Modtagerne af amerikaniseringen var imidlertid ikke passive, men de forholdt sig som selektive forbrugere, der tog den del af USA, som de kunne lide, til sig, og afviste andre dele.

Vesttysk reklame for
Coca-Cola 1956.

Jetzt erst recht: Mach mal Pause, trink „Coca-Cola“

Sonntage muß man rundum genießen.
Je öfter desto besser.
Ob am Strand oder im Garten,
im Wasser oder auf dem Rasen –
überall kann man sich brünnen lassen.

Nichts tun – einfach Pause machen.
Und dann eine herrlich köhlige „Coca-Cola“
trinken. Das schmeckt so gut.

Das ist herrlich frisch und kühl.

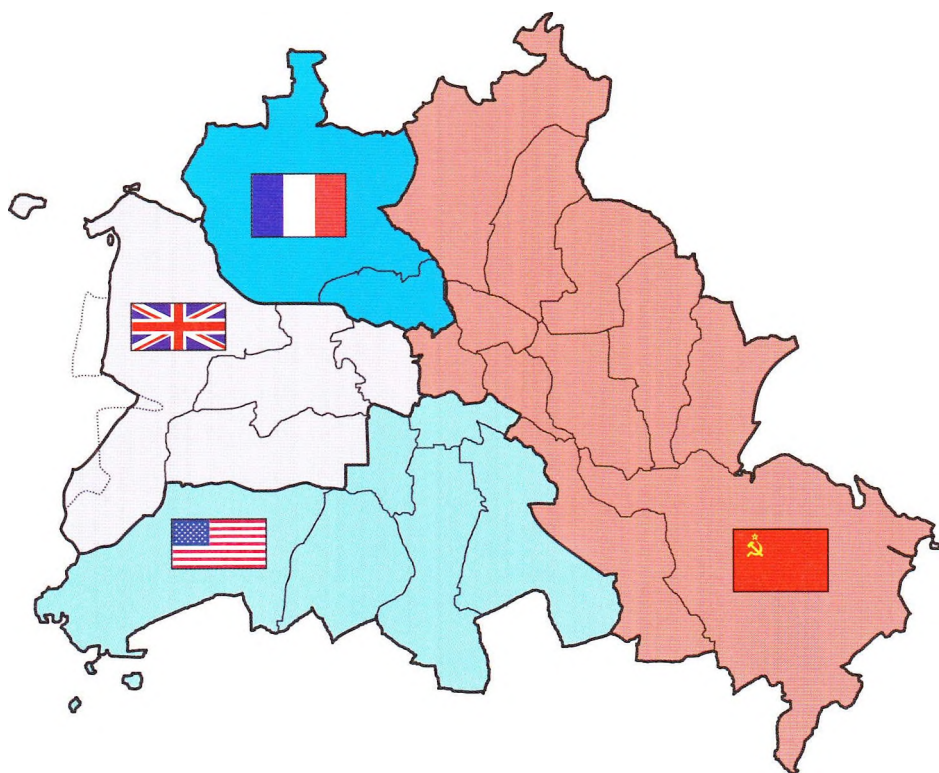
„Coca-Cola“ ist das Warenzeichen für das unverfälschte koffeinhaltige Erfrischungsgetränk der Coca-Cola Co. in G.F.R.

DEN KOLDE KRIGS BEGYNDELSE 1945-1953

Håbet om en ny verdensorden præget af fred, frihed og økonomisk velstand blev kort efter 2. verdenskrigs afslutning udfordret af den internationale udvikling. Den kolde krig var grundlæggende en konflikt mellem to samfundssystemer – de vestlige liberale demokratier med USA i spidsen og de østlige kommunistiske diktaturer. Det var i første omgang spørgsmålene om Tyskland og Polen, der delte parterne.

Tyskland var efter kapitulationen blevet opdelt i fire besættelseszoner (den amerikanske, britiske, franske og sovjetiske), ligesom den tyske hovedstad Berlin, der lå midt i den sovjetiske zone.

I juli-august 1945 mødtes de tre sejrherre for at forhandle om Tysklands fremtid. De blev enige om at afmilitarisere og afnazificere Tyskland, men der opstod snart uenighed om landets fremtidige status.

De allierede besættelseszoner i Berlin: Den sovjetiske (rød), den amerikanske (lyseblå), den britiske (violet) og den franske (blå).

Sovjetunionen ønskede et genforenet og neutralistisk Tyskland, således at det ikke igen kunne udgøre en fare for Sovjetunionens sikkerhed. Store dele af det vestlige Sovjetunion var blevet ødelagt under krigen, og russerne krævede derfor omfattende krigsskadeserstatninger. Vestmagterne afviste kravet om krigsskadeserstatninger fra de tre vestlige zoner, idet det ville ødelægge industrien og sænke levestandarden. Russerne måtte derfor nøjes med at skaffe erstatning fra deres egen zone i form af industrianlæg, der blev afmonteret og sendt til Sovjetunionen. Vestmagterne modsatte sig også forslaget om et forenet neutralistisk Tyskland, idet man frygtede, at det ikke kunne modstå et pres fra Sovjetunionen, og at kommunisterne kunne erobre magten.

Det andet problem drejede sig om Polens status. De allierede stormagter var på Jalta-konferencen i februar 1945 blevet enige om, at de befriede befolkninger skulle vælge deres egne regeringer ved hjælp af frie valg. Men den sovjetiske leder Stalin insisterede på, at regeringerne i Polen og resten af det sovjetisk-kontrollerede Østeuropa skulle være venligtsindede over for Moskva. Valget i Polen blev udsat til 1947, og i mellemtiden styrkede kommunisterne deres stilling. Sovjetunionen flyttede sin grænse til Polen 300 km mod vest og – trods vestlige protester – blev den polske grænse mod Tyskland flyttet til en linje, der gik ved Oder-Neisse-floderne. Dermed overtog Polen store dele af det tidligere Østpreussen, og den tyske befolkning på 10 millioner enten flygtede mod vest eller blev tvangsforflyttet.

Stalin var som marxist-leninist overbevist om, at en fremtidig krig mellem de kapitalistiske og kommunistiske lande var uundgåelig på grund af de vestlige imperialisters behov for ekspansion. Han havde ikke selv nogen aktuelle planer om krig, idet Sovjetunionen havde brug for en længere periode til at genopbygge den ødelagte industri og økonomi. Han førte derfor i de første efterkrigsår en forsigtig politik over for vestmagterne for ikke at provokere dem til at reagere.

I en tale i februar 1946 understregede han behovet for at sikre Sovjetunionens sikkerhed gennem økonomisk mobilisering og oprustning, men han opfordrede samtidig til, at stormagterne enedes om en fordeling af interessesfærer for at undgå en militær konflikt. Efter talen udarbejdede George Kennan, der var chargé d'affaires ved den amerikanske ambassade i Moskva, 'det lange telegram', hvori han konkluderede, at Sovjetunionen ville trække følehornene til sig i tilfælde af, at de blev mødt af en overvældende styrke. Analysen, der blev offentliggjort som artikel i 1947, blev grundlaget for den amerikanske strategi under den kolde krig, der havde som formål at indæmme kommunismen over alt på kloden. Den 5. marts 1946 svarede den tidligere britiske premierminister Winston Churchill på Stalins tale, da han i en tale i Fulton, Missouri, erklærede, at et jerntæppe havde sænket sig og delt kontinentet.